Kabinetsappreciatie uitbreidingspakket 2013 – 'Essentie Eerst'

Samenvatting

Het kabinet verwelkomt het jaarlijkse 'uitbreidingspakket' van de Europese Commissie van 16 oktober jl., waarin een oordeel wordt gegeven over de stand van zaken van het uitbreidingsproces en voortgangsrapportages zijn opgenomen voor alle (potentiële) kandidaat-lidstaten.

Opnieuw stelt de Commissie het belang van de rechtsstaat centraal. Ook voor het kabinet vormen rechtsstaatshervormingen het hart van het toetredingsproces. De voordelen van de nieuwe methodiek – waarbij rechtsstaatshoofdstukken vroeg in het proces aan bod komen - zijn in de eerste fase van het Montenegrijnse onderhandelingsproces reeds zichtbaar.

De Commissie staat voorts stil bij de noodzaak van structurele economische hervormingen en versterking van economisch bestuur in landen met een toetredingsperspectief. Die eisen worden steeds strenger: ook binnen de Unie is er immers veel in beweging. Het kabinet steunt de inzet van de Commissie om (potentiële) toetreders voor te bereiden op het zich ontwikkelende *acquis*.

Daarnaast heeft de Commissie dit jaar uitgesproken aandacht voor de rechten van LHBT-personen. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor het kabinet. Gelijke rechten voor LHBT-personen reflecteren de fundamentele waarden van de Unie, maar zijn in deze landen vaak nog verre van vanzelfsprekend.

De vormgeving van het nieuwe pre-toetredingsinstrument (IPA-II) verkeert in de eindfase. Het kabinet steunt de inzet van de Commissie om steun meer te koppelen aan het hervormingstraject van een land en meer middelen beschikbaar te stellen voor landen die goed presteren.

Turkije: hervormingen op het gebied van de rechtsstaat en democratisering, evenals het Koerdisch vredesproces zijn duidelijke stappen voorwaarts. Tegelijkertijd heeft het optreden van de autoriteiten rond 'Gezi' de problemen met betrekking tot de rechtsstaat en fundamentele rechten duidelijk bloot gelegd. Rechtsstaatshervormingen zijn in het belang van zowel Turkije als de EU.

IJsland: de toetredingsonderhandelingen zijn tot nader besluit door de IJslandse regering stilgelegd.

Montenegro: naar verwachting zullen, conform de nieuwe methodiek, de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24 nog dit jaar worden geopend. Montenegro moet meer nadruk leggen op de implementatie van nieuwe wetgeving en het opbouwen van een positief track record.

Servië: de Raad besloot in juni jl. toetredingsonderhandelingen te openen, mits Servië verder werkt aan het normaliseren van de betrekkingen met Kosovo. Gezien de voortgang kan het kabinet ermee instemmen dat onderhandelingen inderdaad uiterlijk januari 2014 worden geopend.

Macedonië: hoewel het land nog in voldoende mate voldoet aan de criteria voor het openen van toetredingsonderhandelingen, baren de stagnatie en op onderdelen zelfs terugval in het hervormingsproces zorgen. Verdere achteruitgang zou de stabiliteit in het land in gevaar kunnen brengen. Het kabinet kan instemmen met het voorstel van de Commissie de naamskwestie op te nemen als ijkpunt binnen het onderhandelingsproces.

Albanië: duidelijke voortgang op de voorwaarden voor kandidaat-lidstatus. De start van onderhandelingen ligt ver weg. Om voor kandidaat-lidstatus in beeld te komen, moet de Albanese regering op overtuigende wijze een positief track record opbouwen, met name in de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. Praktijk boven papier.

Kosovo: goede voortgang in hervormingen en in de betrekkingen met Servië. Verdere hervorming is nodig, evenals een sterke focus op implementatie en het opbouwen van een positief track record.

Bosnië-Herzegovina: geen noemenswaardige vooruitgang. Het kabinet steunt het besluit de IPA-steun voor 2013 met bijna 50% te korten en de programmering van IPA II stop te zetten.

Inleiding

Op 16 oktober 2013 presenteerde de Europese Commissie haar jaarlijkse uitbreidingspakket. Naast een algemene mededeling over het uitbreidingsbeleid[1] omvat het pakket voortgangsrapportages van alle kandidaat-lidstaten (Turkije, IJsland, Montenegro, Servië, Macedonië) en potentiële kandidaat-lidstaten (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kosovo).

Deze appreciatie gaat in op de belangrijkste elementen en aanbevelingen van het uitbreidingspakket van de Commissie en velt een oordeel over de voortgang die de (potentiële) kandidaat-lidstaten het afgelopen jaar hebben geboekt. Voor een aantal landen bouwt deze brief voort op de tussentijdse voortgangsrapportage en kabinetsreactie van dit voorjaar[2], evenals op de conclusies van de Raad van 25 juni jl.[3], waarin besloten werd tot het openen van toetredingsonderhandelingen met Servië en de start van onderhandelingen over een Stabilisatie- en Associatieovereenkomst met Kosovo. Deze appreciatie vormt eveneens de basis voor de Nederlandse inzet bij de voorbereidingen voor de conclusies over het uitbreidingspakket die de Raad van 17 december 2013 zal aannemen.[4]

Het kader voor de kabinetsappreciatie van het uitbreidingspakket wordt gevormd door het Nederlandse 'strikt en fair'-beleid ten aanzien van uitbreidingskandidaten. Het kabinet ziet uitbreiding niet als een doel op zich, maar als een effectief instrument om bij te dragen aan welvaart, stabiliteit en het verankeren van Europese waarden. De transformatieve kracht van het uitbreidingsproces is zeker in de Westelijke Balkan duidelijk zichtbaar. Het is moeilijk denkbaar dat Servië en Kosovo zonder het vooruitzicht op EU-lidmaatschap tot het politieke akkoord van april 2013 zouden zijn gekomen. Uitgangspunt dient echter wel altijd een kwalitatief hoogwaardig uitbreidingsproces te zijn. Landen *kunnen* toetreden tot de EU, *mits* zij voldoen aan de strenge voorwaarden en zij de Europese regels kunnen toepassen. De eisen zijn, zoals de Commissie terecht schetst, de laatste jaren flink aangescherpt. Voortgang op afgesproken criteria is leidend, niet het tijdspad. Landen moeten ingrijpende hervormingen doorvoeren en een geloofwaardig track record opbouwen bij de uitvoering daarvan. Democratie, mensenrechten en de rechtsstaat staan daarbij centraal. Deze grondbeginselen vormen de basis van het uitbreidingsproces, waaraan vanaf het prille begin moet worden gewerkt. Het kabinet is verheugd dat deze uitgangspunten gereflecteerd zijn in de nieuwe uitbreidingsstrategie en dat de Commissie er in de afzonderlijke voortgangsrapportages veel oog voor heeft. Inderdaad: essentie eerst.

Uitbreidingsstrategie en belangrijkste uitdagingen 2013-2014

De Commissie zet de beleidsverdieping die met de uitbreidingsstrategie van 2012 werd ingezet, voort[5]. Twintig jaar nadat de Kopenhagen criteria werden vastgesteld, grijpt de Commissie terug naar deze basis onder de noemer "*Fundamentals First – Rule of Law, Democracy and the Economy*". De Kopenhagencriteria zijn een reflectie van de waarden die de grondslag vormen voor de Unie en zijn in het uitbreidingsbeleid centraal gesteld. De Commissie stelt dat het toetredingsproces hiermee zorgvuldiger en veelomvattender is geworden; een reflectie van ontwikkelingen binnen de Unie, alsook van geleerde lessen van vorige uitbreidingen. Als centrale les schetst de Commissie hierbij, in lijn met de 'Nieuwe Methodiek' voor de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24, dat de "*fundamentals*", de grondbeginselen, eerst moeten worden aangepakt. Vanuit deze basis formuleert de Commissie de voornaamste uitdagingen in de uitbreidingsstrategie voor het komende jaar: de rechtsstaat, economisch bestuur en concurrentievermogen, democratische instituties en de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld, evenals fundamentele rechten, waaronder in het bijzonder de rechten

---

1 Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: Enlargement Strategy and Main Challenges 2013-2014, COM(2013) 700. Voor de Mededeling en de voortgangsrapportages zie http://ec.europa.eu/enlargement/countries/strategy-and-progress-report/index_en.htm

2 Zie het Verslag van de Raad Algemene Zaken van 22 april 2013, Kamerstuk 21 501-02 nr. 1248

3 Zie het Verslag van de Raad Algemene Zaken van 25 juni 2013, Kamerstuk 21 501-02 nr. 1273

4 Het kabinet heeft een positieve grondhouding ten aanzien van de subsidiariteit van de Commissie-mededeling. Het uitbreidingsbeleid is per definitie een beleidsterrein dat alleen op EU-niveau uitgevoerd kan worden. Ten aanzien van het proportionaliteitsoordeel heeft het kabinet eveneens een positieve grondhouding. De Commissie-mededeling geeft adequaat uitvoering aan het door de Europese Raad vastgestelde uitbreidingsbeleid uit 2006. Wel staat het kabinet terughoudend tegenover de aanbeveling van de Commissie om Albanië de status van kandidaat-lid te verlenen. Het kabinet is van mening dat dit op dit moment nog te vroeg komt voor Albanië.

5 Zie de kabinetsappreciatie van het uitbreidingspakket 2012, Kamerstuk 23 987 nr. 126.

van minderheden en kwetsbare groepen. Daarnaast benadrukt de Commissie het belang van goed nabuurschap en regionale samenwerking. In het hernieuwde *Instrument for Pre-Accession Assistance* (IPA II) zal de link met deze fundamentele toetredingscriteria nadrukkelijker worden gelegd. Het kabinet kan zich volledig vinden in de prioriteiten die de Commissie identificeert.

Rechtsstaat

Het kabinet steunt de prioritaire aandacht die de Commissie ook dit jaar schenkt aan het belang van de rechtsstaat. De rechtsstaat, democratische instellingen en respect voor mensenrechten vormen de kern van de Unie en daarmee ook het hart van het uitbreidingsproces. De Commissie stelt dat het vestigen en bevorderen van de kerninstituties die de rechtsstaat garanderen zo vroeg mogelijk in het toenaderingsproces dient te beginnen. De rechtsstaat is ook de basis voor een goed ondernemingsklimaat, zekerheid voor ondernemers en investeerders en economische groei en banen. Het kabinet deelt deze visie. Het kabinet waardeert de nadruk die de Commissie legt op de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad en het belang hiervan voor het tegengaan van criminele infiltratie van de politieke, juridische en economische systemen. In veel van de (potentiële) kandidaat-lidstaten is dit nog altijd een serieus probleem zoals ook blijkt uit de voortgangsrapportages. De noodzaak van ingrijpende justitiële hervormingen met het oog op het zekerstellen van onafhankelijke, transparante rechtspraak is hierbij evident.

De 'Nieuwe Methodiek', waarbij vroeg in het onderhandelingsproces de rechtsstaatshoofdstukken 23 (rechterlijke macht en fundamentele rechten) en 24 (justitie, vrijheid en veiligheid) worden opgepakt, sluit hierop goed aan. Deze nieuwe aanpak die nu voor het eerst wordt toegepast op Montenegro en ook een prominente plaats zal krijgen in het onderhandelingsraamwerk voor Servië, staat nog aan het begin, maar de eerste ervaringen stemmen het kabinet positief. Door vroeg in de onderhandelingen de problemen op deze terreinen aan te pakken en deze hoofdstukken pas als laatste te sluiten, wordt het toetredingstraject optimaal benut en wordt ruim de tijd geboden woorden om te zetten in daden. Het kabinet juicht het voornemen van de Commissie om nauwer te gaan samenwerken met Europol en andere relevante Europese instanties toe.

Economisch bestuur

In navolging van het uitbreidingspakket 2012 besteedt de Commissie opnieuw aandacht aan de noodzaak voor structurele economische hervormingen en versterking van economisch bestuur in landen met een toetredingsperspectief. De instrumenten van economische dialoog met (potentiële) kandidaat-lidstaten worden geleidelijk aangepast aan de veranderende realiteit binnen de Unie op fiscaal en economisch terrein. De Commissie wijst terecht op het belang hiervan, gezien de nauwe financiële en economische verwevenheid van de uitbreidingslanden met de Unie en de overduidelijke uitdagingen die er op financieel-economisch terrein liggen. Zo heeft geen van de landen van de Westelijke Balkan een functionerende markteconomie, zijn publieke financiële managementsystemen vaak nog te zwak en dienen versterking van de rechtsstaat en structurele economische hervormingen met prioriteit te worden aangepakt.

De Commissie wil gerichte aanbevelingen en richtlijnen per land formuleren op basis van nationale economische hervormingsstrategieën, die door de (potentiële) toetreders moeten worden opgesteld en die zowel het bestaande macro-economische en fiscale programma omvatten als een nieuw programma voor structurele hervormingen en concurrentievermogen. Daarnaast voorziet de Commissie grotere aandacht en steun voor publiek financieel management en nauwere samenwerking met de internationale financiële instellingen. Deze verdere operationalisering van de focus op de economische Kopenhagencriteria kan op Nederlandse steun rekenen. De EU is op dit vlak zelf sterk in beweging en de eisen worden steeds strenger. De uitbreidingslanden moeten zo veel en zo vroeg mogelijk in deze ontwikkelingen worden meegenomen. Voorkomen moet worden dat door de verdieping die de Unie op dit vlak doormaakt de kloof tussen de huidige lidstaten en de uitbreidingslanden verder groeit.

Minderheden en LHBT

Het kabinet verwelkomt de aandacht voor de rechten van minderheden en kwetsbare groepen. Hieraan schort nog veel in de landen in kwestie. Vooral Roma en lesbiennes, homo's, biseksuelen en

transgenders (LHBT) worden fundamentele rechten ontzegd. Zij ondervinden in hun dagelijks leven discriminatie en worden sociaal uitgesloten. Hoewel in de meeste (potentiële) kandidaat-lidstaten fundamentele rechten wettelijk verankerd zijn, blijft de naleving ervan vaak ernstig in gebreke. In het geval van Roma geeft de Commissie aan dat de moeilijke levensomstandigheden ertoe leiden dat velen de regio verlaten en (doorgaans zonder succes) asiel aanvragen in EU-landen. De Commissie stelt terecht dat deze situatie onhoudbaar is. De betreffende uitbreidingslanden moeten de politieke wil tonen en meer concrete actie ondernemen om de situatie van Roma te verbeteren en ongewenste gevolgen van de afschaffing van de visumplicht te voorkomen. Het kabinet waardeert de prioriteit die de Commissie hieraan geeft en steunt gerichte interventies uit het *Instrument for Pre-Accession Assistance*.

Homofobie, discriminatie en haatmisdrijven op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit vormen een wijdverbreid probleem in de Westelijke Balkan en Turkije. LHBT-personen hebben met grote regelmaat te kampen met schendingen van hun rechten door onder andere discriminatie op terreinen als werk en onderwijs, vrijheid van meningsuiting en van vergadering, haatdiscours, intimidatie en fysiek geweld, en zelfs moord. Gelijke rechten voor LHBT-personen is een belangrijk aandachtspunt voor het kabinet. Dat de Commissie deze problematiek zo onomwonden benoemt, ziet het kabinet als een steun in de rug voor de LHBT-gemeenschap. Terecht pleit de Commissie voor versterking van het wettelijk kader, zoals de urgente uitbreiding van anti-discriminatiewetgeving met seksuele oriëntatie en genderidentiteit. Aanname van wetgeving is echter niet genoeg, de autoriteiten in betreffende landen moeten ook zorgen dat wetten worden nageleefd en gehandhaafd. De Commissie verwijst in deze context naar de Pride Parade in Belgrado die dit jaar voor de derde keer op rij geen doorgang kon vinden omdat de autoriteiten stelden de veiligheid van de deelnemers niet te kunnen garanderen. Het kabinet deelt de visie van de Commissie dat het opnieuw afgelasten van de Pride Parade teleurstellend is. Uiteraard staat de veiligheid van de deelnemers voorop, maar van een land dat wil toetreden tot de Unie mag worden verwacht dat het in staat is de veiligheid van vreedzame demonstranten te waarborgen, en in te staan voor hun vrijheid van meningsuiting en van vergadering en betoging. Het kabinet verwelkomt dan ook de toezegging van de Servische vicepremier Vucic dat de Belgrado Pride Parade volgend jaar zeker doorgang zal vinden. Het kabinet kijkt met tevredenheid naar de Pride Parade van 20 oktober jl. in Podgorica die mede dankzij de vastberadenheid en het effectieve optreden van de Montenegrijnse autoriteiten naar omstandigheden goed is verlopen.

Pre-accessiesteun

In 2014 zal het vervolg op het *Instrument for Pre-Accession Assistance*, IPA II, van start gaan. Voor de periode 2014-2020 zal een vergelijkbaar bedrag (de Commissie noemt EUR 11,7 mld) beschikbaar zijn als in de voorgaande periode (rekening houdend met de toetreding van Kroatië tot de Unie per 1 juli 2013). IPA II zal zich met name richten op terreinen van gedeeld belang, in het bijzonder ter ondersteuning van rechtsstaatshervormingen en hun duurzame implementatie, van het versterken van democratische instituties en goed bestuur, evenals sociaaleconomische ontwikkeling. Conform de toezegging aan de Kamer tijdens het algemeen overleg van 28 november 2012, heeft het kabinet ingezet op een sterkere link tussen de uitbreidingsstrategie en de prioriteiten voor assistentie. Die link is in de nieuwe IPA-II verordening gelegd. Ook de nieuwe focus op langetermijnbeleid en -strategieën in een beperkt aantal prioriteitssectoren steunt Nederland. Een sterkere focus, meerjarige sectorale steun en een meer directe link met de toetredingscriteria is in de ogen van het kabinet een welkome versterking van het pre-toetredingsinstrument. Ook het inbouwen van positieve prikkels bij goede vooruitgang in hervormingen, evenals de expliciete mogelijkheid van reallocatie van fondsen wanneer voortgang achterblijft, ziet Nederland als een verbetering. Dit is een punt waar Nederland in de onderhandelingen over de nieuwe IPA-verordening sterk op heeft aangedrongen. Datzelfde geldt voor de sterkere koppeling met de toetredingscriteria, in het bijzonder met de rechtsstaatshoofdstukken.

Ook bilateraal blijft Nederland de komende jaren door middel van het Matra-programma de (potentiële) kandidaat-lidstaten in Zuidoost-Europa ondersteunen. Het Matra-programma ondersteunt en versterkt maatschappelijke initiatieven via de Nederlandse ambassades in de betreffende landen. Voorts financiert het Matra-programma samenwerking tussen Nederlandse overheidsinstellingen en hun lokale partners, gericht op overname van het EU-*acquis* (complementair aan IPA-activiteiten). Ook ontvangen ambtenaren en jonge diplomaten uit Matra-landen in Nederland gerichte training over EU-relevante onderwerpen. Deze alumni vormen een uitgebreid netwerk van voor Nederland waardevolle

contacten. Het budget voor het Matra-programma voor de pre-accessielanden bedraagt in 2013 EUR 12 mln. en in 2014 en verder EUR 8,3 mln. per jaar.

Turkije

Ten aanzien van Turkije schetst de Commissie een gemengd beeld: vooruitgang, maar tegelijkertijd nog veel punten van zorg. Het vierde justitieel hervormingspakket versterkt de bescherming van fundamentele rechten, waaronder vrijheid van meningsuiting en de strijd tegen straffeloosheid in gevallen van marteling of mishandeling. Het democratiseringspakket dat in september jl. werd aangekondigd voorziet in stappen om de rechten van minderheden te versterken, en het adresseren van de hoge kiesdrempel en begrotingssteun voor politieke partijen. Ook de start van het Koerdische vredesproces is een positieve ontwikkeling. De Commissie geeft aan dat nu implementatie van de nieuwe wetgeving en hervormingen cruciaal is. Hierbij benadrukt de Commissie dat dit in goede samenspraak met belanghebbenden en in lijn met Europese standaarden dient te gebeuren. De Commissie ziet ook een toename van publiek debat over deze onderwerpen die voorheen als gevoelig werden gezien.

Tegelijkertijd schetst de Commissie zorgelijke ontwikkelingen zoals het excessief politiegeweld tijdens de Gezi-park protesten in mei en juni dit jaar. Dit onderstreept volgens de Commissie de dringende noodzaak van verdere hervormingen en het voeren van een brede politieke en publieke dialoog, alsmede van respect voor fundamentele rechten in de praktijk. De Commissie ziet een aantal positieve stappen ten aanzien van de onderzoeken die worden uitgevoerd naar het politieoptreden, waaronder onderzoeken naar en vervolging van politieagenten en hun superieuren en de aanpassing van instructies over gebruik van geweld en traangas. Het democratiseringspakket voorziet onder andere in consultatie met belanghebbenden voordat besluiten over demonstraties worden genomen, verruiming van de tijdsperiode waarin demonstraties mogen worden gehouden en het opnemen van vertegenwoordigers van demonstranten in een ad hoc-lichaam voor monitoring en beëindiging van bijeenkomsten. Ook de individuele klachten over het politieoptreden die in behandeling zijn bij de Ombudsman en die serieus ter hand lijken te worden genomen, noemt de Commissie positief. Verdere ruimte voor verbetering ziet de Commissie in uitvoering van de plannen om onafhankelijk toezicht op de handelwijze van politie te waarborgen en in verdere juridische verankering van fundamentele vrijheden (met name meningsuiting, media, vergadering en vereniging). De Commissie benadrukt verder dat Turkije zijn verplichtingen ten aanzien van het Ankara Protocol volledig moet nakomen en onderstreept de urgentie van voortgang in de normalisering van de betrekkingen met Cyprus. De Commissie roept eveneens betrokken partijen op onderhandelingen inzake de Cypruskwestie te hervatten met het oog op een spoedige oplossing.

Het kabinet kan zich in grote lijnen vinden in de analyse van de Commissie, zowel wat betreft de opvolging van ‘Gezi’, als in de analyse van de bredere ontwikkelingen. Turkije heeft zonder twijfel voortgang geboekt, maar tegelijkertijd zijn de rechtsstatelijke en democratische verbeteringen nog te beperkt. De Commissie wijst dan ook terecht op de tekortkomingen op deze terreinen. Ook op andere, economisch gelieerde terreinen, zoals landbouw, voedselveiligheid, veterinair en fytosanitair beleid, is de voortgang beperkt. Turkije zou ook hier meer resultaten moeten boeken – in beider belang.

Turkije is een land in beweging. Er is onmiskenbaar sprake van een toenemende mondigheid van de bevolking, die een grotere toegang heeft tot economische voorspoed, bedrijvigheid, onderwijs dan ooit te voren. Maar de bemoeizucht van de overheid en het ontzeggen van fundamentele rechten en vrijheden leiden tot onvrede, met name bij jongeren. Dat is de positieve betekenis van de protesten: het zijn tekenen van een ontwikkeling van een majoritaire naar een meer pluralistische democratie. Dat deze ontwikkeling met horten en stoten gaat is duidelijk. Het kabinet heeft zeker ook zorgen, met name over persvrijheid, vrijheid van meningsuiting, rechtsgang, en de politieke polarisatie die ook steeds meer in de maatschappij doorklinkt.

Het antwoord op deze zorgen dient in de ogen van kabinet niet te worden gezocht in verwijdering of *disengagement*. Het kabinet deelt de visie van de Commissie dat de Unie een strategische partner heeft in Turkije als een belangrijke handelspartner en langjarige bondgenoot in een instabiele regio. Het is ook in het Nederlands belang dat dat zo blijft. De Unie moet met Turkije in dialoog blijven om verdere voortgang te stimuleren. Net als de Commissie ziet het kabinet toetredingsonderhandelingen als de beste manier om Turkije aan te sporen te hervormen naar Europese maatstaven en de

problemen aan te pakken. De opening van onderhandelingen op Hoofdstuk 22 (regionaal beleid) past in dit beeld. Het kabinet deelt het belang dat de Commissie hecht aan rechtsstaatshervormingen. De Gezi-protesten hebben pijnlijk blootgelegd dat het precies deze terreinen zijn, waar de problemen liggen. Het kabinet wijst erop dat Cyprus op de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24 een unilaterale blokkade heeft liggen. Het is niet waarschijnlijk dat deze blokkade – als deel van een breder onderhandelingspakket – snel zal worden opgeheven.

IJsland

De Commissie geeft aan dat IJsland in een vergevorderd stadium van de onderhandelingen verkeerde op het moment dat de nieuwe regering in Reykjavik besloot de onderhandelingen te bevriezen. Het toetredingsproces is daarmee tot stilstand gekomen. De IJslandse regering heeft te kennen gegeven dat het in de komende maanden een appreciatie van de onderhandelingen tot op heden, evenals van de ontwikkelingen binnen de EU, ter discussie zal voorleggen aan het IJslandse parlement. De Commissie geeft aan het voorbereidende werk voor IPA II met betrekking tot IJsland te hebben stilgelegd.

Het kabinet deelt de positie van de Commissie dat IJsland ongeacht de uitkomst van de binnenlandse discussie over de toetredingsonderhandelingen, een belangrijke partner blijft voor de Unie. Een besluit over het al dan niet doorzetten van onderhandelingen is aan IJsland. Het kabinet wacht deze uitkomst af. Dat er in de tussentijd geen IPA-II middelen voor IJsland worden uitgetrokken, acht het kabinet vanzelfsprekend.

Montenegro

Na de start van onderhandelingen in juni 2012 is de eerste fase van screening van het *acquis* goed op stoom gekomen. Twee hoofdstukken (wetenschap en onderzoek; onderwijs en cultuur) zijn reeds voorlopig gesloten en openingsijkpunten zijn geformuleerd voor zes andere (vrij verkeer van goederen; recht van vestiging en vrije dienstverrichting; mededinging; landbouw en plattelandsontwikkeling; voedselveiligheid, veterinair en fytosanitair beleid; regionaal beleid en coördinatie van structuurinstrumenten). Montenegro heeft de openingsijkpunten voor de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24 vervuld door het opstellen van uitgebreide, gedetailleerde actieplannen, waarin staat beschreven hoe opvolging zal worden gegeven aan de door de EU geëiste versterking van de rechtsstaat. De uitvoering zal bepalend zijn voor het tempo van onderhandelingen in het algemeen.

Los van het onderhandelingstraject laten de ontwikkelingen in Montenegro volgens de Commissie een gemengd beeld zien. Weliswaar zijn door (grond)wetswijzigingen de mogelijkheden voor vervolging van corruptie en georganiseerde misdaad verruimd, maar de Commissie benadrukt dat het nu aankomt op het opbouwen van een positief track record. Ook hervorming van het openbaar bestuur ziet de Commissie als een prioriteit. De Commissie dringt eveneens aan op het versterken van de vrijheid van meningsuiting, onder andere door gedegen onderzoek naar geweld tegen en bedreiging van journalisten en de daders te vervolgen. Op economisch terrein dient Montenegro het ondernemingsklimaat te verbeteren en de hoge werkloosheid aan te pakken. Een bevredigende afwikkeling van het faillissement van de aluminiumfabriek KAP heeft urgentie.

Het kabinet steunt de kritische toon van de voortgangsrapportage voor Montenegro. Er is zeker vooruitgang geboekt, met bijvoorbeeld de aanname van belangrijke grondwetswijzigingen, de formulering van een voor de regio vooruitstrevende strategie op het gebied van LHBT en de relatief goed verlopen Pride Parade van 20 oktober jl. Tegelijkertijd is duidelijk dat met de opening van onderhandelingen een nieuwe fase is aangetreden, waarbij de lat nog hoger is komen te liggen. De zorgpunten ten aanzien van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, mediavrijheid, de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad en de aluminiumfabriek KAP worden gedeeld door het kabinet, evenals het belang van depolitisering en professionalisering van de ambtenarij.

Deze zorgen wijzen eens te meer op het belang van de snelle start van onderhandelingen op de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24. De serieuze wijze waarop de Montenegrijnse autoriteiten de formulering van actieplannen voor deze hoofdstukken hebben opgepakt, stemt tevreden. De nieuwe methodiek heeft de druk op de autoriteiten om te leveren op deze belangrijke dossiers nu al substantieel verhoogd. Bovendien geeft de nieuwe aanpak de Commissie en de lidstaten de

mogelijkheid nauw de vinger aan de pols te houden en bij te sturen indien nodig. De verwachting is dat beide hoofdstukken nog dit jaar zullen worden geopend. De wijze waarop de autoriteiten zich hierop hebben voorbereid, is bemoedigend. Het komt nu aan op implementatie en de politieke wil om moeilijke, pijnlijke hervormingen door te voeren, die ook aan de gevestigde orde zullen raken. Het kabinet deelt de analyse van de Commissie dat hiervoor versterkte bestuurlijke capaciteit nodig is.

Servië

De Commissie noemt 2013 een historisch jaar voor Servië, met het besluit van de Europese Raad van 27 en 28 juni jl. om toetredingsonderhandelingen te openen. Dit is een erkenning van de voortgang die Servië heeft gemaakt in belangrijke hervormingen en de substantiële inspanningen van de Servische autoriteiten richting normalisering van de betrekkingen met Kosovo. In september jl. is het Stabilisatie- en Associatieakkoord van Servië met de EU in werking getreden. De Commissie is positief over de Servische inspanningen om tot een zichtbare en duurzame verbetering van de relaties met Kosovo te komen. Er wordt goede voortgang geboekt in de uitvoering van de bereikte akkoorden en de Commissie spreekt van onomkeerbare veranderingen. De Commissie stelt dat Servië volledig gecommitteerd dient te blijven aan normalisering van relaties met Kosovo en uitvoering moet blijven geven aan de in de dialoog bereikte akkoorden. Dit zal ook bepalend zijn voor voortgang in de onderhandelingen zodra deze officieel van start zijn gegaan.

Op basis van de geboekte voortgang constateert de Commissie uit te kijken naar de eerste Intergouvernementele Conferentie (IGC), uiterlijk in januari 2014, nadat de Raad het onderhandelingsraamwerk heeft aangenomen. Zoals verzocht door de Raad is de Commissie gestart met de screening van de rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24. De Commissie wijst op de specifieke aandacht die Servië in deze nieuwe veeleisende fase zal dienen te geven aan justitiële hervormingen, de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad, hervorming van het openbaar bestuur, mediavrijheid, anti-discriminatie en bescherming van minderheden. Ook de verbetering van het ondernemingsklimaat en de ontwikkeling van een competitieve private sector moet worden voortgezet, evenals de versterking van regionale samenwerking en het aanpakken van de hoge werkloosheid.

Het kabinet deelt de visie van de Commissie dat Servië in de afgelopen periode grote voortgang heeft geboekt, zowel op het gebied van hervormingen als in het werken naar normalisering van de betrekkingen met Kosovo. Ook op moeilijke terreinen als energie en telecom hebben Servië en Kosovo een akkoord bereikt. Het kabinet heeft hierbij veel waardering voor de actieve bemoeienis van Hoge Vertegenwoordiger Ashton. Het kabinet steunt de formele start van toetredingsonderhandelingen met Servië. Ook andere EU-lidstaten lijken op basis van de geboekte voortgang te kunnen instemmen met de daadwerkelijke start van onderhandelingen, uiterlijk in januari 2014. Met de werkelijke start van onderhandelingen zal een lange en zware fase beginnen van ingrijpende hervormingen. Voor Nederland ligt de nadruk hierbij op een onafhankelijke rechterlijke macht, de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad, en de rechten van minderheden en kwetsbare groepen, waaronder LHBT-personen. Nederland is daarnaast bezorgd over de kwaliteit van het medialandschap, waarin zelfcensuur en polarisatie langs politieke lijnen een belemmering vormen voor objectieve informatievoorziening. Het opbouwen van een positief track record op deze terreinen is een belangrijk vereiste in het verdere proces.

Macedonië

In deze appreciatie is het verzoek van de Kamer om een stand van zakenbrief over Macedonië van 16 september jl. meegenomen.

De Commissie beschrijft hoe de politieke crisis van 24 december 2012, nadat oppositieparlementariërs en journalisten tijdens het begrotingsdebat uit het parlement werden verwijderd, de diepe tegenstellingen tussen politieke partijen blootlegde. Dit heeft gevolgen gehad voor het functioneren van het parlement en het belang aangetoond van constructieve politiek in het nationaal belang. De Commissie benadrukt het belang van voortgezette en volledige implementatie van het akkoord dat op 1 maart jl. tussen regering en oppositie werd bereikt. Binnen de *High Level Accession Dialogue* (HLAD) is volgens de Commissie op de meeste prioriteitsgebieden voortgang geboekt. In de praktijk heeft Macedonië hiermee een hogere mate van 'alignment' met het EU-*aquis* dan normaal gesproken het geval zou zijn in de fase van het EU-toenaderingstraject waar Macedonië zich bevindt.

Dat gezegd hebbende signaleert de Commissie ook dat er op een aantal terreinen nog veel werk te verzetten is. Dit betreft vooral effectieve implementatie en handhaving van bestaande wetten en beleidskaders. Speciale aandacht is hierbij nodig voor de rechtsstaat, waaronder de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en meer concrete resultaten in de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. De Commissie spreekt eveneens zorg uit over vrijheid van meningsuiting en de mediasituatie. Ook zijn er zorgen over de etnische verhoudingen. In deze context benadrukt de Commissie het belang van de afronding van de review van de *Ohrid Framework Agreement* en de opvolging van de aanbevelingen. Daarnaast dient ook de vervaging van het onderscheid tussen staat en partij te worden aangepakt, zoals ook aangegeven door de OVSE/ODIHR in de electorale context. Publiek financieel beheer dient te worden versterkt.

De Commissie is van oordeel dat ondanks zorgen Macedonië nog altijd in voldoende mate voldoet aan de politieke criteria voor de start van toetredingsonderhandelingen. De Commissie herhaalt voor de vijfde keer op rij haar aanbeveling om onderhandelingen te openen. Overgang naar de volgende, veeleisende fasen van het toetredingsproces is volgens de Commissie essentieel om hervormingen te consolideren en verder aan te moedigen en interetnische relaties te versterken. De HLAD is een nuttig instrument, maar geen vervanging van toetredingsonderhandelingen. De Commissie spreekt net als vorig jaar de overtuiging uit dat een positief besluit zou bijdragen aan het scheppen van de omstandigheden waarin beter nabuurschap en een oplossing van de naamskwestie mogelijk wordt. Na bijna twintig jaar moeten alle partijen in het VN-geleide proces politiek commitment tonen, en met actieve betrokkenheid van de internationale gemeenschap eindelijk een oplossing bereiken. De Commissie waarschuwt dat het voor de vijfde keer op rij uitblijven van een besluit de geloofwaardigheid van het uitbreidingsproces in twijfel trekt, dat immers juist gebaseerd is op duidelijke conditionaliteit en het principe van eigen verdienste. Een gebrek aan een geloofwaardig EU-perspectief, aldus de Commissie, betekent ook een risico voor de duurzaamheid van de hervormingsinspanningen.

Het kabinet deelt de zorgen die de Commissie identificeert en die ook door de Kamer in het verslag van het bezoek van de Vaste Kamercommissie voor Europese Zaken naar voren zijn gebracht. Het incident van 24 december 2012 en de nasleep daarvan toont de fragiliteit van de democratie in Macedonië. Het laat zien hoe groot de politieke tegenstellingen zijn en hoe gemakkelijk die kunnen escaleren in ondemocratische praktijken. Het is voor het democratisch proces in Macedonië van cruciaal belang dat de aanbevelingen van de onderzoekscommissie nu worden uitgevoerd. De voortekenen zijn gunstig: regering en oppositie hebben zich beide aan de implementatie gecommitteerd, maar 'the proof of the pudding is in the eating'.

Het kabinet heeft groeiende zorgen over de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Politieke beïnvloeding van rechtspraak lijkt toe te nemen en doet afbreuk aan democratische principes. Een goed voorbeeld is het lustratieproces, waarbij een proces van waarheidsvinding, bedoeld om af te rekenen met het communistische verleden, lijkt te worden aangewend om huidige tegenstanders in diskrediet te brengen. Regeringscontrole over de media groeit en nieuwe wetgeving die in de maak is, lijkt de mogelijkheden daartoe alleen maar te zullen vergroten. Onafhankelijke media hebben de grootst mogelijke moeite om overeind te blijven. Zonder bescherming en financiële steun van ofwel de regering ofwel de oppositie is het voor hen moeilijk hun werk te verrichten.

De homovijandige houding van grote delen van de Macedonische bevolking en de gebrekkige bereidheid van de regering om op te treden tegen anti-homogeweld zijn eveneens grote punten van zorg. De aanvallen op het LHBT-centrum in Skopje in het afgelopen jaar en de tekortschietende reactie van de Macedonische autoriteiten vormen een heldere illustratie van de problematiek. Ondanks Nederlands en Europees aandringen is van serieus onderzoek naar de daders van het incident nog altijd geen sprake.

Het dispuut tussen Griekenland en Macedonië over de naamgeving van het land sleept voort. Aan beide kanten lijkt onvoldoende bereidheid te bestaan om tot een akkoord te komen. De door de VN gefaciliteerde onderhandelingen verlopen uiterst moeizaam: het bezoek van VN-bemiddelaar Matthew Nimetz begin september aan Griekenland en Macedonië leverde opnieuw weinig op. Dit maakte nogmaals duidelijk hoezeer beide partijen zich in hun stellingen hebben ingegraven. De gevolgen van deze impasse zijn breder dan het uitblijven van een oplossing van de naamskwestie alleen. Hoewel oplossing van de naamskwestie nooit als voorwaarde is gesteld voor toetredingsonderhandelingen,

komt het daar de facto wel op neer. Bovendien speelt het tegenstanders van hervormingen in de kaart. De overduidelijke demotiverende werking die uitgaat van de impasse, zorgt dat het animo voor de Unie en de waarden die zij uitdraagt, afneemt aan Macedonische zijde. De naamskwestie mag niet verworden tot een excuus voor de politieke elite om hervormingen uit te stellen of zelfs terug te draaien. In die zin zijn er dus ook krachten in Macedonië die gebaat zijn bij het uitblijven van een oplossing èn bij het uitblijven van de start van toetredingsonderhandelingen. Overigens is ook de relatie tussen Macedonië en Bulgarije weerbarstig. Ook hier geldt dat beide partijen hun goede wil moeten tonen om de betrekkingen te verbeteren.

Het kabinet heeft op meerdere momenten en op verschillende niveaus de zorgen over ontwikkelingen in Macedonië kenbaar gemaakt bij de autoriteiten en deze opgeroepen de stagnatie of soms zelfs terugval in hervormingen te keren. Ook heeft Nederland bij zowel Macedonië als Griekenland aangedrongen op politieke volwassenheid en compromisbereidheid teneinde de naamskwestie op de kortst mogelijke termijn op te lossen.

Het is duidelijk dat er zorgen zijn ten aanzien van bepaalde ontwikkelingen in Macedonië. Desondanks is het kabinet net als de Commissie van mening dat Macedonië over de hele linie nog altijd in voldoende mate voldoet aan de criteria om openen van toetredingsonderhandelingen te rechtvaardigen. Daarbij stelt het kabinet wel vast dat de marges waarmee Macedonië aan de criteria voldoet kleiner worden. In dat opzicht ziet Nederland het kritische Commissierapport als een waarschuwing aan Macedonië om met grote spoed daadkracht en leiderschap te tonen, zowel in de hervormingsagenda als in de binnenlandspolitieke arena en de betrekkingen met naaste buren. Bij verdere achteruitgang kan een volgende keer een positief advies uitblijven. Het kabinet is van mening dat de Raad deze boodschap ook helder richting Macedonië dient te communiceren. Het land moet de hervormingsagenda doorzetten. De naamskwestie is geen excuus. Het kabinet kan net als het voorgaande jaar het voorstel van de Commissie steunen een onderhandelingsraamwerk op te stellen waarin oplossing van de naamskwestie is meegenomen. Ook het voorstel om gelijktijdig het screeningsproces te starten, te beginnen met de belangrijke rechtsstaatshoofdstukken 23 en 24, kan het kabinet steunen vanuit het oogpunt dat deze centrale hoofdstukken een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het vlot trekken en de duurzaamheid van hervormingen. Op basis van de signalen uit Athene en Sofia lijkt echter een herhaling van het schouwspel van de afgelopen jaren in de maak, waarbij een besluit door de Raad bij voorbaat geblokkeerd wordt.

Albanië

Een jaar nadat de Commissie het advies uitbracht voor een voorwaardelijk toekenning van kandidaat-lidstatus, constateert zij dat Albanië in het afgelopen jaar aanzienlijke voortgang heeft geboekt. Zoals verzocht door de Raad in de conclusies van 11 december 2012[6] is wetgeving aangenomen voor hervorming van het justitieel systeem en het openbaar bestuur en is het intern reglement van het parlement herzien. Deze hervormingen hadden unanieme steun in het Albanese parlement. De parlementsverkiezingen in juni werden door de OVSE/ODIHR gekwalificeerd als "competitief, met actieve participatie en oprecht respect voor fundamentele vrijheden"[7]. De Commissie stelt dat Albanië ten aanzien van de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad stappen heeft gezet om de efficiëntie van onderzoeken en strafvervolging te verbeteren en samenwerking tussen ordehandhavingsinstanties te versterken. Het aantal veroordelingen van corruptie en witwassen is toegenomen, evenals het aantal onderzoeken naar drugs- en mensensmokkel. De Commissie geeft aan dat de aanbevelingen van de Raad van Europa inzake financiering van politieke partijen en de rechtsvoorschriften ten aanzien van corruptie zijn opgevolgd. De nieuwe regering heeft corruptie- en criminaliteitsbestrijding bestempeld als beleidsprioriteit en wil met een ambitieuze agenda het pad richting de Unie vervolgen.

De Commissie benadrukt dat nog veel werk verzet moet worden. Verdere inspanningen zijn nodig op het gebied van hervorming van het openbaar bestuur, in het bijzonder het bevorderen van professionalisme en depolitisering van het openbaar bestuur, verdere actie om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te verstevigen, doortastende inspanningen om corruptie en georganiseerde misdaad te bestrijden en hierin een solide track record op te bouwen, en effectieve maatregelen voor

[6] Zie het Verslag van de Raad Algemene Zaken van 11 december 2012, Kamerstuk 21 501-02 nr. 1205
[7] http://www.osce.org/odihr/elections/106963

de bescherming van mensenrechten waaronder de rechten van Roma, versterking van antidiscriminatiebeleid en implementatie van eigendomsrechten.

Op basis van de in de afgelopen twaalf maanden bereikte resultaten doet de Commissie de aanbeveling om Albanië de status van kandidaat-lidstaat toe te kennen, ervanuit gaande dat Albanië de strijd tegen georganiseerde misdaad en corruptie voortzet.

Het is duidelijk dat Albanië nog een lange weg te gaan heeft voordat sprake kan zijn van EU-toetreding of zelfs het openen van toetredingsonderhandelingen. Een mogelijke toekenning van kandidaat-lidstatus doet hieraan niets af. Tijdens mijn recente bezoek aan Tirana heb ik deze boodschap ook overgebracht aan premier Rama. Ik heb tevens waardering uitgesproken voor de duidelijke voortgang die Albanië in de afgelopen periode heeft geboekt, vooral op wetgevingsgebied. De door de Raad van december 2012 geëiste wetgeving is aangenomen en er zijn, zoals gevraagd door de Raad, stappen gezet ten aanzien van de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. Ook de pro-Europese, ambitieuze koers van de nieuwe regering wordt door Nederland gewaardeerd. De over het algemeen goede organisatie en verloop van de verkiezingen zijn een welkome ontwikkeling, ondanks de kanttekeningen die ook de OVSE plaatste. Het besluit van de regering om alle aanbevelingen van de OVSE/ODIHR over te nemen en op te volgen ziet het kabinet als een positieve reactie van de nieuwe regering.

Nu is vooral het opbouwen van een geloofwaardig track record doorslaggevend. De nieuwe regering is nog maar juist aangetreden en er is nog te weinig tijd geweest voor implementatie van de nieuwe wetgeving. Voor Nederland maakt implementatie en het opbouwen van een positief track record onlosmakelijk deel uit van te boeken voortgang. Zeker met betrekking tot de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad is de voortgang nog beperkt en zijn verdere concrete resultaten nodig. Ook enkele andere EU-lidstaten lijken op dit moment nog terughoudend ten aanzien van kandidaat-lidstatus voor Albanië en willen verdere voortgang in implementatie afwachten alvorens een definitieve positie te bepalen. Uiteraard is het toekennen van kandidaat-lidstatus niet hetzelfde als een besluit tot het openen van toetredingsonderhandelingen, een stap die nog ver in de toekomst ligt. Het kabinet is van mening dat alleen als de Albanese autoriteiten de komende periode overtuigend en daadkrachtig optreden, vooral op het gebied van versterking van onafhankelijke rechtspraak en bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, kandidaat-lidstatus in beeld kan komen.

Bosnië-Herzegovina

De Commissie constateert dat Bosnië-Herzegovina tot complete stilstand is gekomen in zijn toenadering tot de EU. Bosnië heeft het Sejdic-Finci arrest van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens nog niet ten uitvoer gelegd. Hierdoor blijven de huidige grondwet en kieswet strijdig met Europese mensenrechtenstandaarden. De Commissie roept de autoriteiten op het arrest zonder verdere vertraging te implementeren, niet alleen vanwege verdere voortgang in het EU-traject maar vooral ook voor de geloofwaardigheid en legitimiteit van de staatsinstellingen. Ook ten aanzien van de oprichting van een EU-coördinatiemechanisme, dat het land in staat zou moeten stellen met één stem te spreken over EU-zaken, concludeert de Commissie dat er in het afgelopen jaar geen vooruitgang is geboekt. Als gevolg ziet de Commissie zich genoodzaakt de programmering van toekomstige pre-toetredingsfondsen (IPA II) stop te zetten. Bij uitblijven van tastbare voortgang loopt Bosnië het risico significante IPA-fondsen mis te lopen. Of Bosnië op beide cruciale punten op korte termijn voortgang kan boeken, zo stelt de Commissie, hangt af van de bereidheid van de verschillende politieke leiders om samen te werken. Alleen door het sluiten van compromissen kan de weg worden ingeslagen richting inwerkingtreding van de Stabilisatie- en Associatieovereenkomst (SAO).

Het kabinet deelt de zorgen van de Commissie. Het wordt steeds duidelijker dat het gebrek aan politieke wil van de politieke leiders effectief nationaal bestuur in de weg staat en daarmee een blokkade vormt voor verdere toenadering tot de EU. Ook de toetreding van Kroatië per 1 juli 2013 heeft in Bosnië nog niet geleid tot een hernieuwde bereidheid voortgang te maken in het EU-traject. Ondertussen is op tal van door de EU als belangrijk aangemerkte beleidsterreinen slechts beperkte voortgang waarneembaar of is zelfs sprake van achteruitgang. Zo komt de hervorming van de justitiële sector niet of nauwelijks van de grond, wordt nog altijd onvoldoende opgetreden tegen corruptie en georganiseerde misdaad en komen fundamentele vrijheden zoals de persvrijheid verder onder druk te staan als gevolg van onwenselijke wetsvoorstellen op die terreinen. Het afgelopen jaar

werden 56 gevallen van bedreiging en aanvallen op journalisten geregistreerd. Ook op economisch gebied begint Bosnië steeds verder achterop te raken in vergelijking met buurlanden. Maatregelen om te komen tot een functionerende markteconomie zijn hard nodig om de torenhoge werkloosheid te bestrijden. Het kabinet steunt het besluit van de Commissie te korten op IPA-middelen en de programmering voor IPA II niet van start te laten gaan. Het kabinet acht het van belang in EU-verband nader overleg te voeren over het beleid ten aanzien van Bosnië.

Kosovo

De Commissie noemt 2013 een historisch jaar voor Kosovo, met het besluit van de Raad Algemene Zaken van juni onderhandelingen te starten over een Stabilisatie- en Associatieovereenkomst (SAO). Dit is een erkenning van de voortgang die Kosovo heeft gemaakt in hervormingen en van de substantiële inspanningen van de Kosovaarse autoriteiten richting normalisering van de betrekkingen met Servië. De Commissie is positief over de Kosovaarse inspanningen om tot een zichtbare en duurzame verbetering van de relaties met Servië te komen. Er wordt goede voortgang geboekt in de uitvoering van de bereikte akkoorden en de Commissie spreekt van onomkeerbare veranderingen. De Commissie stelt dat Kosovo volledig gecommitteerd dient te blijven aan normalisering van relaties met Servië en uitvoering moet blijven geven aan de in de dialoog bereikte akkoorden. Speciale aandacht hecht de commissie hierbij aan het verloop van de lokale verkiezingen in Kosovo op 3 november as. De Commissie stelt additionele IPA-middelen beschikbaar ter ondersteuning van de implementatie van het politiek akkoord in de betreffende gemeenschappen.

De Commissie benadrukt het belang van verdere hervormingen en noemt vooral de rechtsstaat als een belangrijke prioriteit. Speciale aandacht is daarbij nodig voor de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, hervorming van het openbaar bestuur en de justitiële sector, de bescherming van de rechten van minderheden, waaronder Roma, en het oplossen van structurele problemen op de arbeidsmarkt. De Commissie benadrukt dat het na het doorvoeren van hervormingen en wetswijzigingen nu aankomt op de tenuitvoerlegging.

Het kabinet deelt het oordeel van de Commissie over de doorgevoerde hervormingen. Daarbij zijn vooral de hervormingen op het gebied van de rechtsstaat, openbaar bestuur en de bescherming van minderheden belangrijke stappen voorwaarts. Ook de waardering voor de grote voortgang die Kosovo heeft geboekt op het pad naar normalisering van de betrekkingen met Servië wordt door het kabinet gedeeld. Ook op moeilijke terreinen als energie en telecom is een akkoord bereikt. Het kabinet heeft veel waardering voor de actieve bemoeienis van Hoge Vertegenwoordiger Ashton. Het kabinet steunt de oproep van de Commissie aan alle Kosovaarse stemgerechtigden om gebruik te maken van de mogelijkheid te stemmen in de komende lokale verkiezingen en rekent erop dat de autoriteiten zorgdragen voor inclusieve verkiezingen in lijn met democratische standaarden. Kosovo dient consequent uitvoering te blijven geven aan de gesloten akkoorden.

Nederland steunt de inspanningen van de Commissie om te komen tot een SAO met Kosovo en verwelkomt dat de EU overeenstemming heeft kunnen bereiken over een onderhandelingsmandaat waarin ook de vijf lidstaten die Kosovo niet erkennen zich kunnen vinden. Ervaringen met andere landen hebben aangetoond dat een SAO een goed instrument is om hervormingen in te kaderen. Gezien het belang van versterking van de rechtsstaat en de nog zeer zwakke justitiële sector, hecht het kabinet aan voortzetting van de ondersteunende werkzaamheden op dit terrein van EULEX. Het is van belang dat Kosovo de samenwerking met EULEX verder verbetert en zich constructief opstelt in de besprekingen over verlenging van de missie. Deze boodschap heb ik tijdens mijn recente bezoek aan Pristina ook overgebracht aan de Kosovaarse autoriteiten. Het kabinet betreurt de aanslag waarbij recent een Litouws lid van de EULEX-missie om het leven kwam.